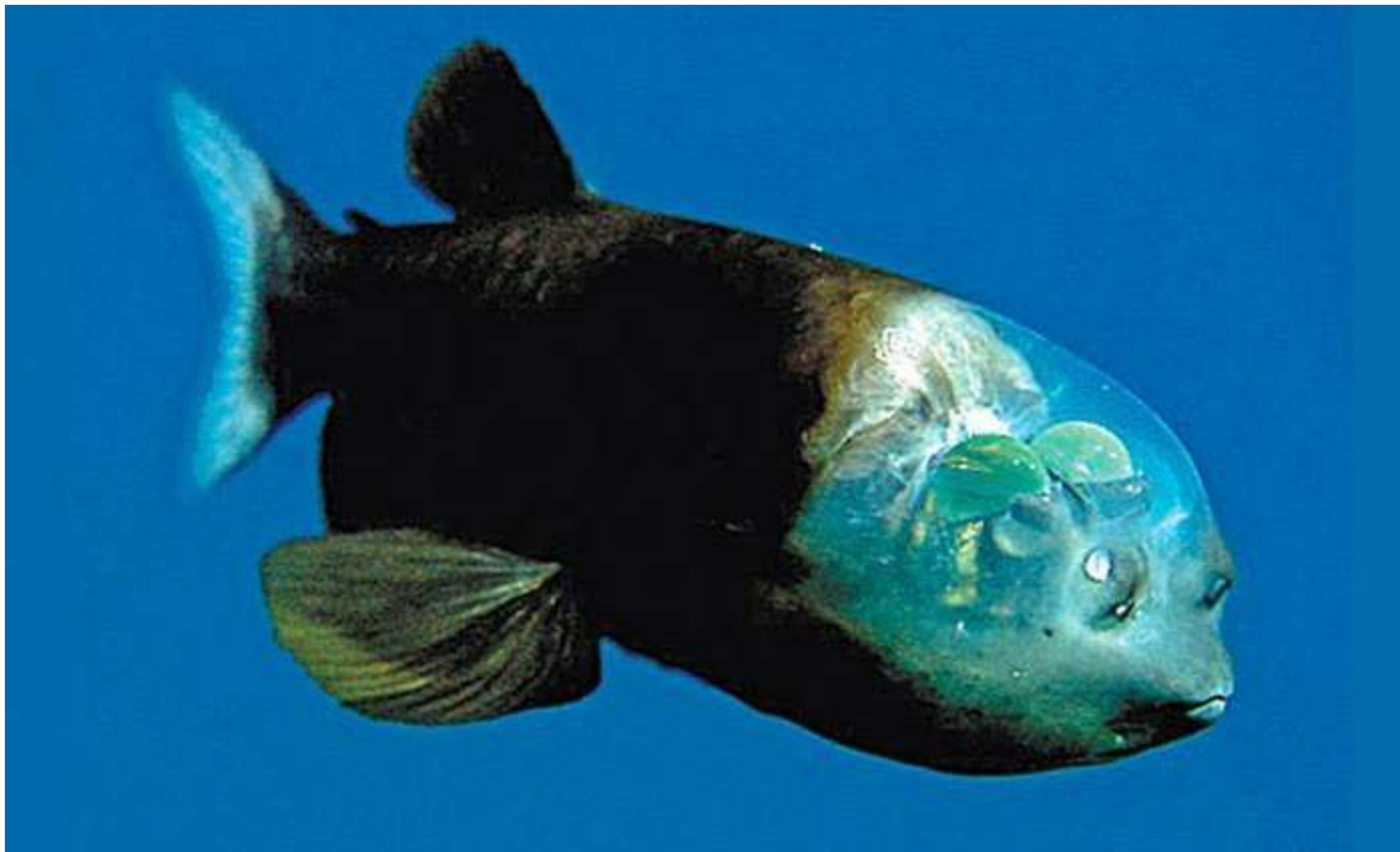

Szentírás és történelem

dr. Szalai András, MEKDSZ **Grund** (201)9

a kinyilatkoztatás

Amiért szükségünk van rá.
Amiért fontos a történeti megbízhatósága.

a szükség

A kérdés

- Mindenkinek, minden vallásnak más az istenképe.
- Melyik igaz? És honnan tudhatjuk?
- Mi minden határozza meg az istenképünket?

A lehetőség

- Ha Isten létezik, és látja a helyzetet, biztosan zavarja,
- és meg akarja ismertetni magát velünk.

a jó hír

Az állítás

- A zsidó-keresztény vallás szerint ez meg is történt, még hozzá az ismert emberi történelem részeként.
- Ezért fontos a Biblia történeti megbízhatósága.

A bizonyíték

- Nincs rá mindenki számára kényszerítő erejű bizonyíték, de
- van a teremtet világ, a lelkiismeret, történeti adatok, régészeti leletek, valószínűség.

Ma: gyanakvás és lehetetlen elvárások.

a kinyilatkoztatás

Általános

- a természet
(Róm 8:18-23)
- a lelkiismeret
(Róm 2:14-16)

Különleges

- Izrael és az Írások
- Jézus személye

tanulságok

Rászorulunk Istenre

- nem az az érdekes, hogy mi mit gondolunk Istenről,
- hanem hogy Isten megszólalt-e, mit mondott, üzenete fennmaradt-e, és honnan tudjuk?

Objektív, szubjektív

- a kinyilatkoztatás a történelem része volt – és ma is az
- az objektív mellett szubjektív faktor is létezik: nem csak tudni lehet Istenről, meg lehet ismerni.

a szöveg és az anyag

Fennmaradtak az eredetiek? Mire írták a szöveget?
Hol maradtak fenn?

az eredeti

Ókori szöveg

- természetes, hogy nincsenek eredetik
- az ok a romlandó anyag, a hosszú idő
- a megírás ideje és a legrégebbi másolat közti idő a kérdés

az anyag...

Mire írtak?

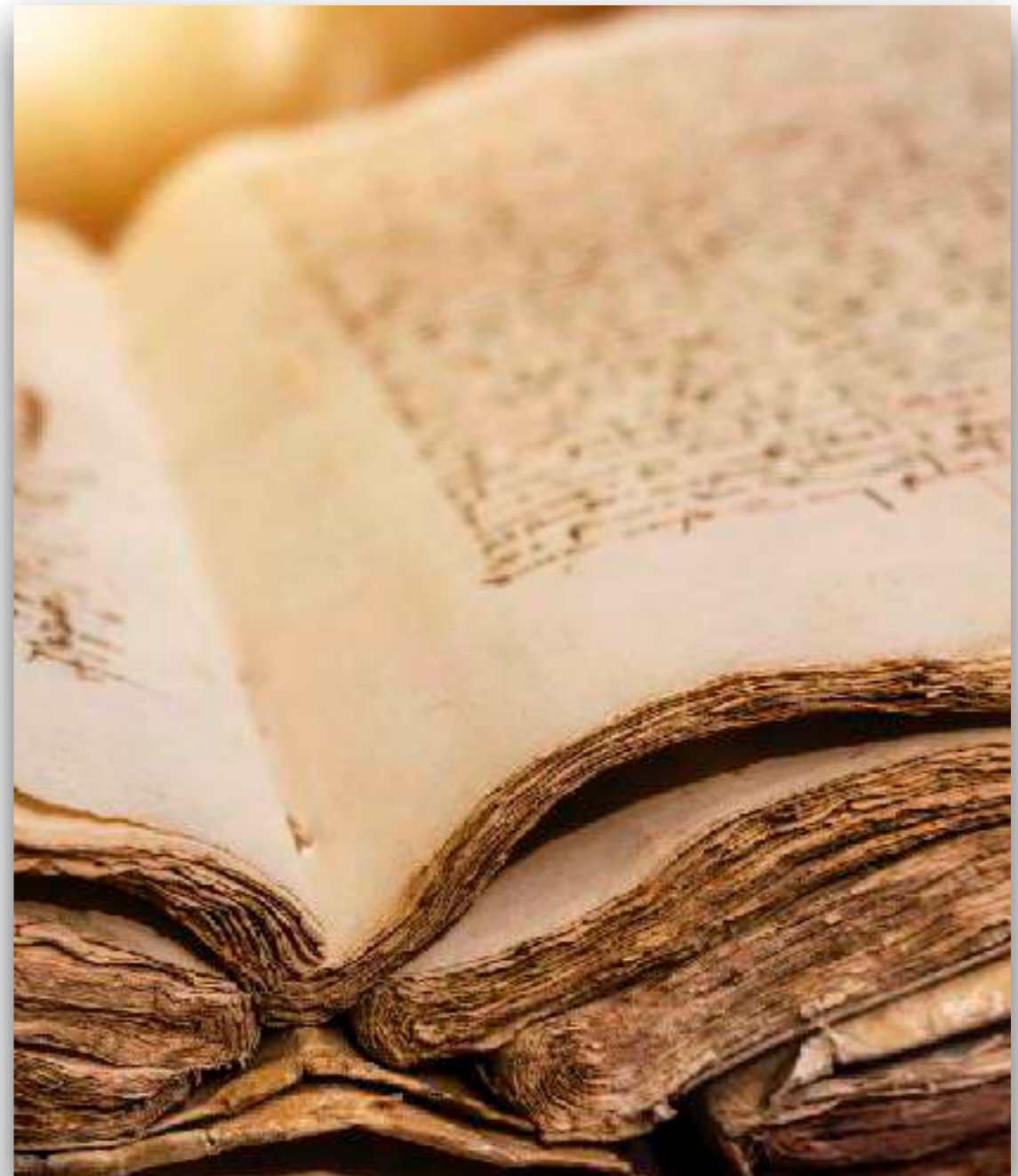
- papirusz (sás)
- pergamen (bőr, i.e. 2.sz-tól)
- papír (i.sz. 9.sz-tól)
- tekercs, majd kódex (i.sz. 2.sz-tól)

...és a formátum

Mire írtak?

- papirusz (sás)
- pergamen (bőr, i.e. 2.sz-tól)
- papír (i.sz. 9.sz-tól)
- tekercs, majd kódex (i.sz. 2.sz-tól)

a leletek állaga

Hol és hogy maradt fenn?

- forró éghajlat, száraz hely
- sír, homok, barlang, cserép, kőláda
- töredékesen vagy lapokban

tanulságok

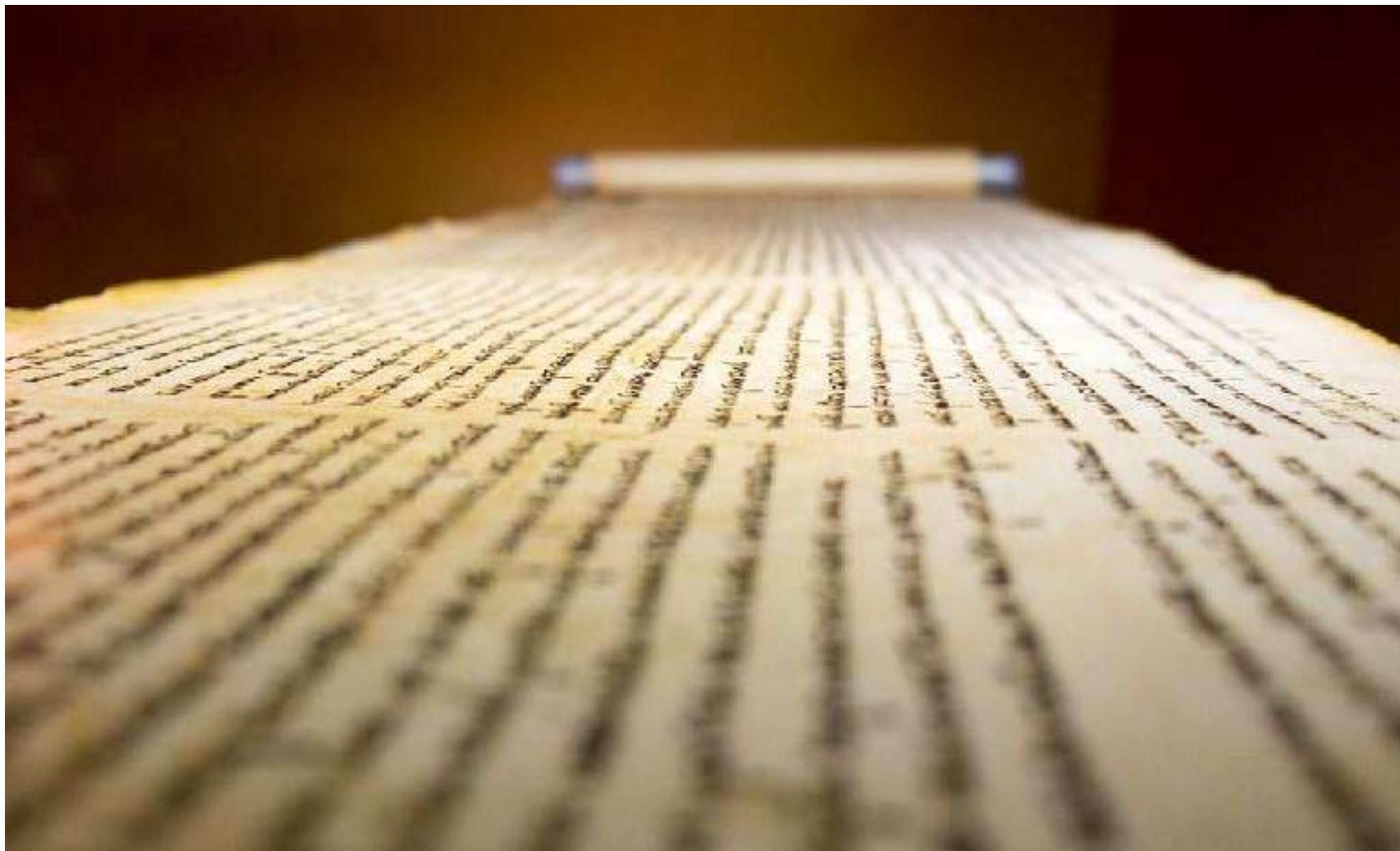
Régészet és Ókortudomány

- Mi is, a kereső és a kritikus is rászorul,
- létezik megbízható tudomány, a kutatás nagyrészt lezárult
- már magyarul is...

Nem elvárható eredeti kézirat, csak másolatok másolatai...

Jogos ok lenne a gyanakvásra:

- túl nagy idő
- túl kevés példány
- nagy tartalmi eltérés.

a szöveg és az idő

Mikoriak a legrégebbi másolatok?
Hány másolat maradt fenn?

az eredeti

Ókori írók

- általában csak műveik töredéke maradt fenn
- az eredeti kézirat és a legrégebbi másolat között sok évszázad, akár évezred telt el

az idő

Az Ószövetség

- i.e. 15-5.sz. között
- i.sz. 9-10.sz. Kairói, Aleppo, Leningrádi kódexek; 6-14.sz. kairói geniza
- időbeli különbség: 1400-2400 év volt

viSSza az időben

Qumráni leletek (1947)

- ún. esszéusok
- i.e. 3.sz. – isz. 1.sz.
- 900 tekercs, negyede bibliai szöveg
- tartalma szinte egy a ma ismerttel (BHS)

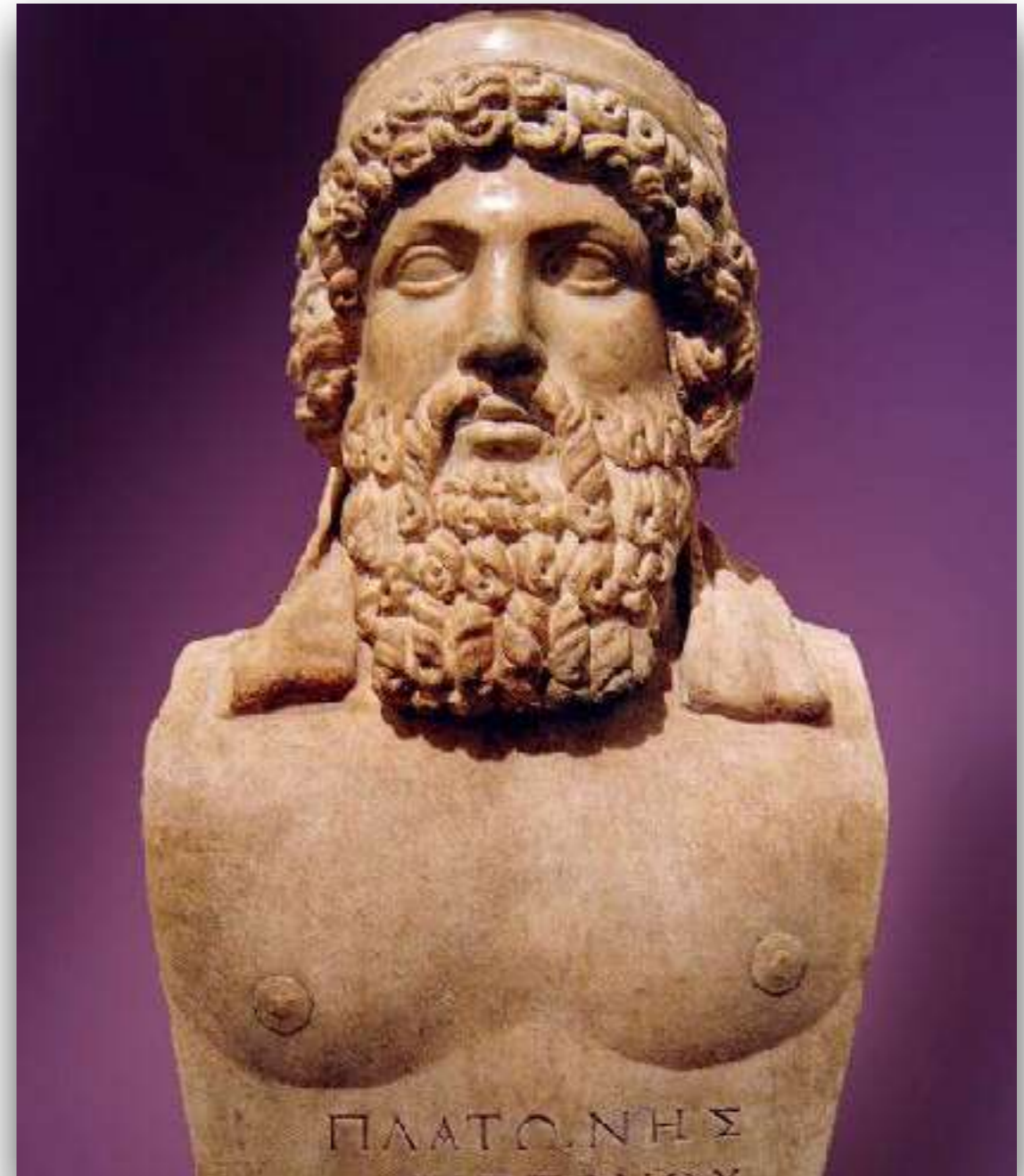
Kiadásai, fordításai

i.e. 5.sz-i példák

Malakiás idejéből

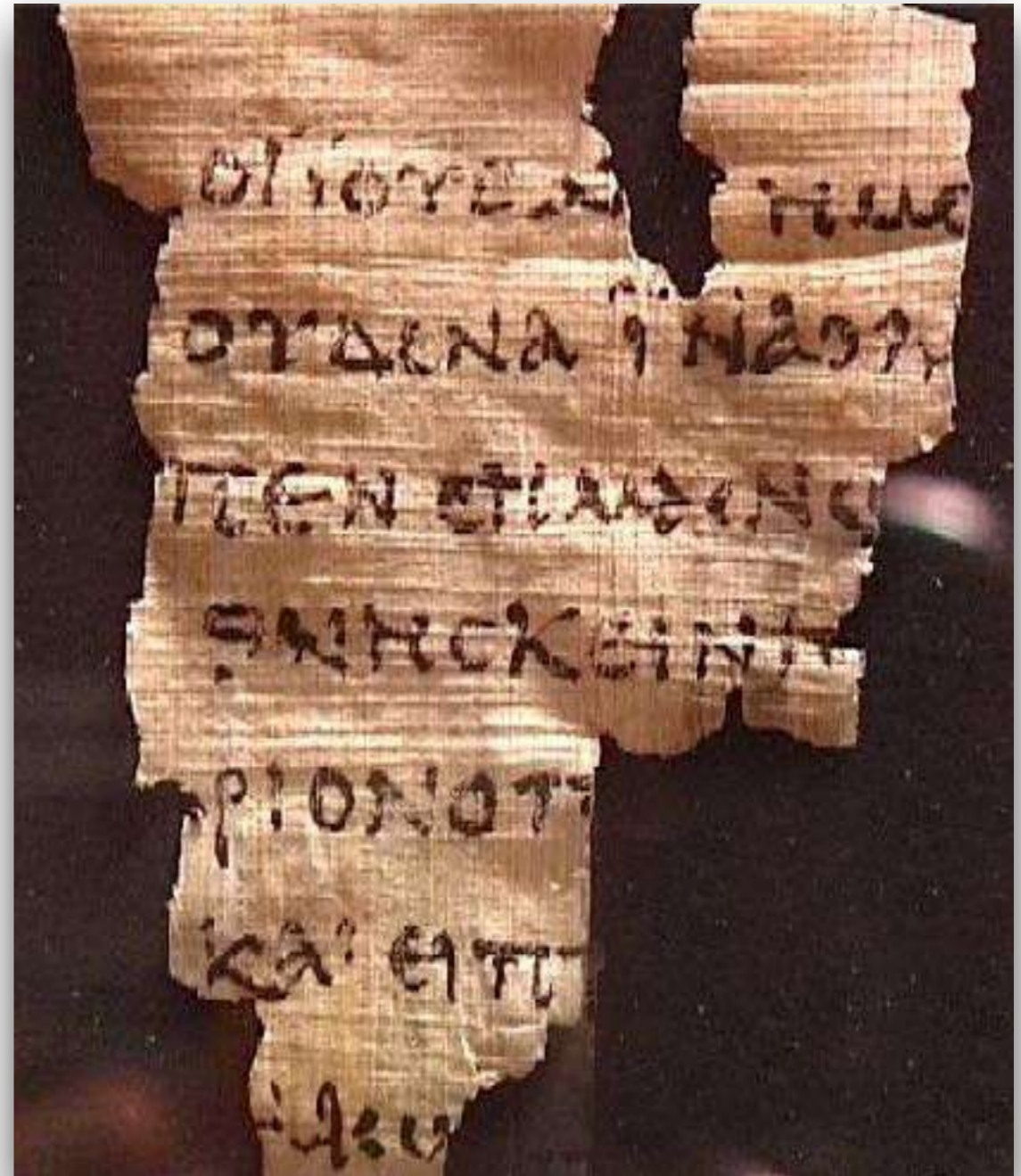
- Thuküdidész
- Platón
- Szophoklész
- Euripidész
- Arisztophanész

az idő

Újszövetség

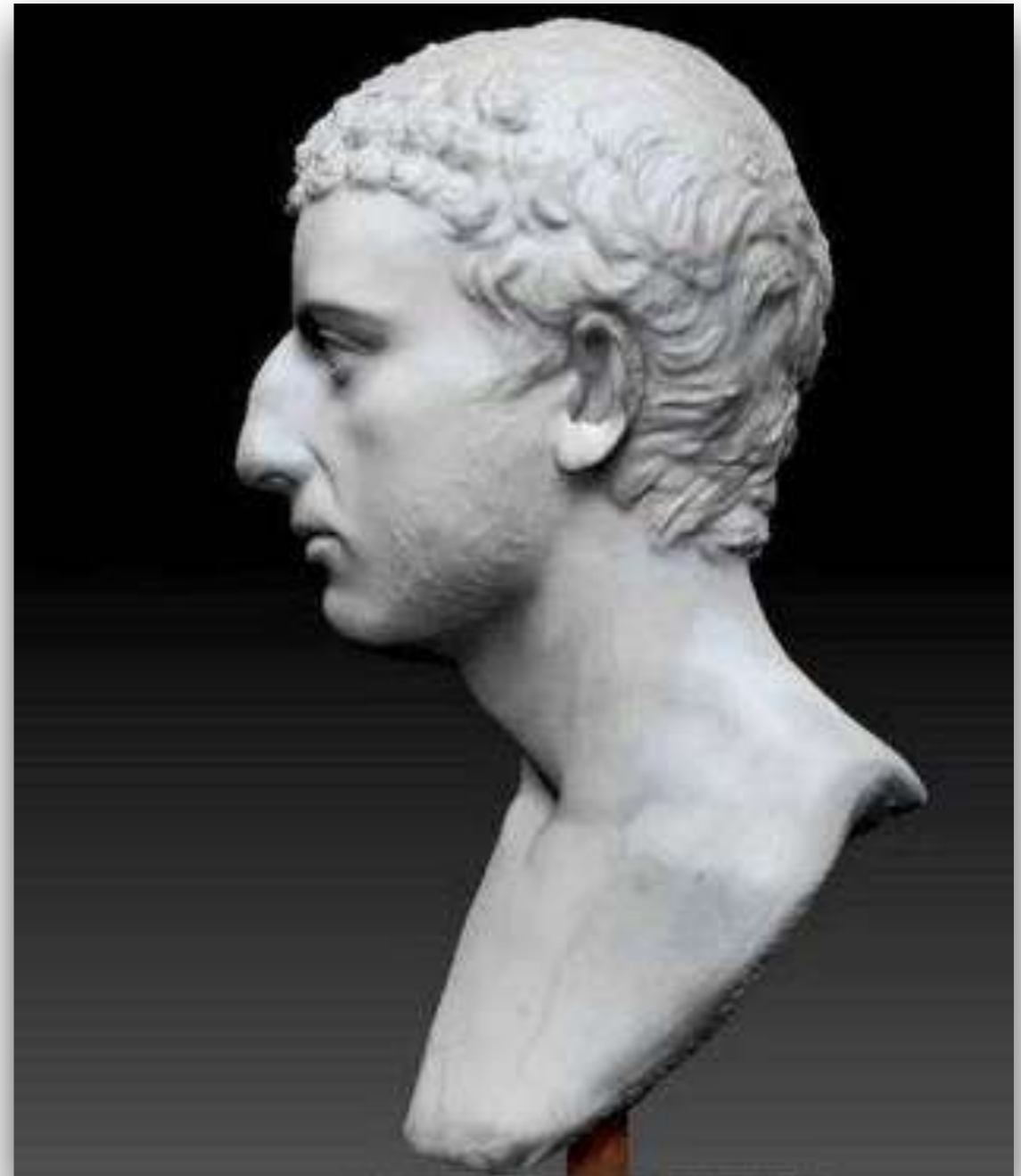
- i.sz. 30-100. között
- legrégebbi i.sz. 125
- 2. sz-ból 18, első 4 sz-ból 130+ töredék és kézirat (ÚSZ 98%)
- időbeli különbség: max. 40-160 év

i.sz. 1.sz-i példák

Jézus idejéből

- Livius
- Josephus Flavius
- Tacitus
- Ifjabb Plinius
- Suetonius
- Sztrabón

a szöveghordozó

Újszövetség

- 127 papirusz
- 4400+ pergamen
- 1300+ papír
- 300+ maiusculus (68 palimpszeszt, azaz levakart, újraírt szöveg)

kéziratok és töredékek

Tartalmuk

- **e** – 1954 ms 198 fr
- **a** – 407 ms 46 fr
- **p** – 512 ms 71 fr
- **r** – 220 ms 287 fr
- **e,a,p** – 150 ms
- **e,a,p,r** – 59 ms

kódexek

Jelentősek (150+ból)

- **4.sz.**
C. Sinaiticus [Ⲭ]
C. Vaticanus [B]
- **5.sz.**
C. Alexandrinus [A]
C. Ephraemi [C]

Egy ÚSZ kb. 110 ív
pergamen / 440 oldal.

tanulságok

Más ókori iratokhoz képest

- példátlanul
- nagy mennyiségű
- és jó minőségű

kéziratban maradt
fenn a Szentírás.

Más ókori szerzőkhöz képest

- az eredeti és a legrégebbi másolat közötti időt tekintve
- a szentírók gondolatai lettek a legjobban megőrizve.

a szöveg és az ember

Hogyan őrizték? Vannak benne hibák?
Milyen jellegűek? Mi a jelentőségük?

a szöveg őrzése

Ószövetség

- másolás: szakrális
- másolók szabályai
- numerikus védelem, tagolás; Jeruzsálem
- kb. 1300 *k'thib* / *q'ré*
- vö. Qumrán

a szöveg őrzése

Újszövetség

- 1-3. sz. bibliatudósok, térségi műhelyek
- *scriptorium*: hivatásos másolók (Mt 2560 sor)
- rómaiak üldözései
- 325. Nagy Konstantin zsinat után 50 pld.

ÚSZ szövegváltozatok

Ami tény

- nincs két egyforma szöveg
- az összes variáns száma (kb. 400.000) több, mint ahány szó van az ÚSZ-ben (kb. 138.000)

keletkezésük oka

Ahogy történt

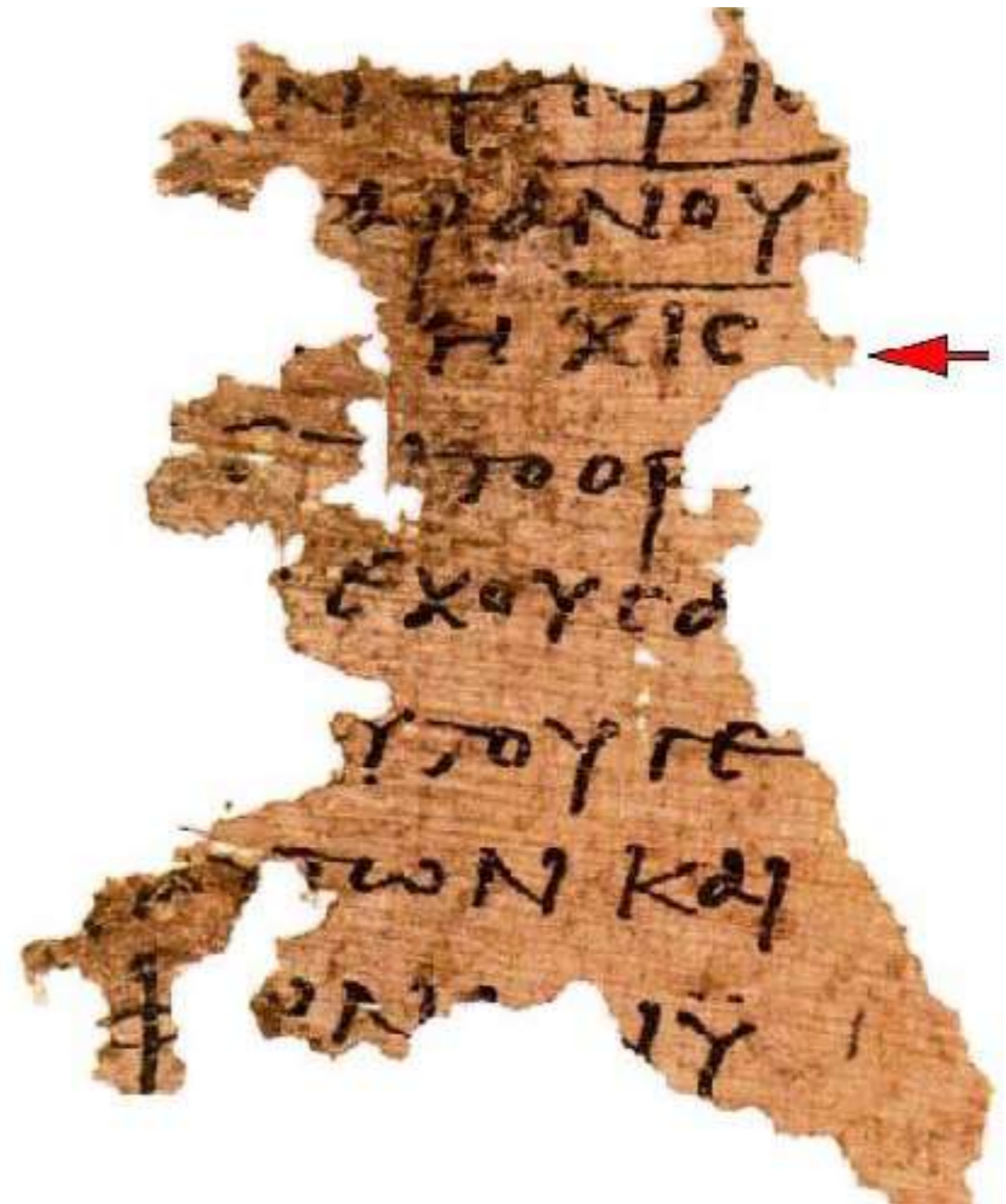
- másolástechnika
- görög helyesírás?
szórend? névelő?
- utólagos javítások,
harmonizálás (Mt~Lk)
- betoldás (ApCsel
8:37, 1Jn 5:7; Jn 8,
Mk 16)

a jelentőségük

Ami számít

- nem a hibák száma, hanem tartalmi jelentősége
- teológiai jelentősége egynek sincs (!)
- de lehetővé tették a rekonstrukciót!

a rekonstrukció

Azért van sok variáns,
mert sok a kézirat:

- a variánsok keletkezése követhető
- ezért a jelentőségük mérlegelhető = 0.

A szöveg 63%-ának
(4999 vers) nincs
variánsa.

A helyreállítás
története:

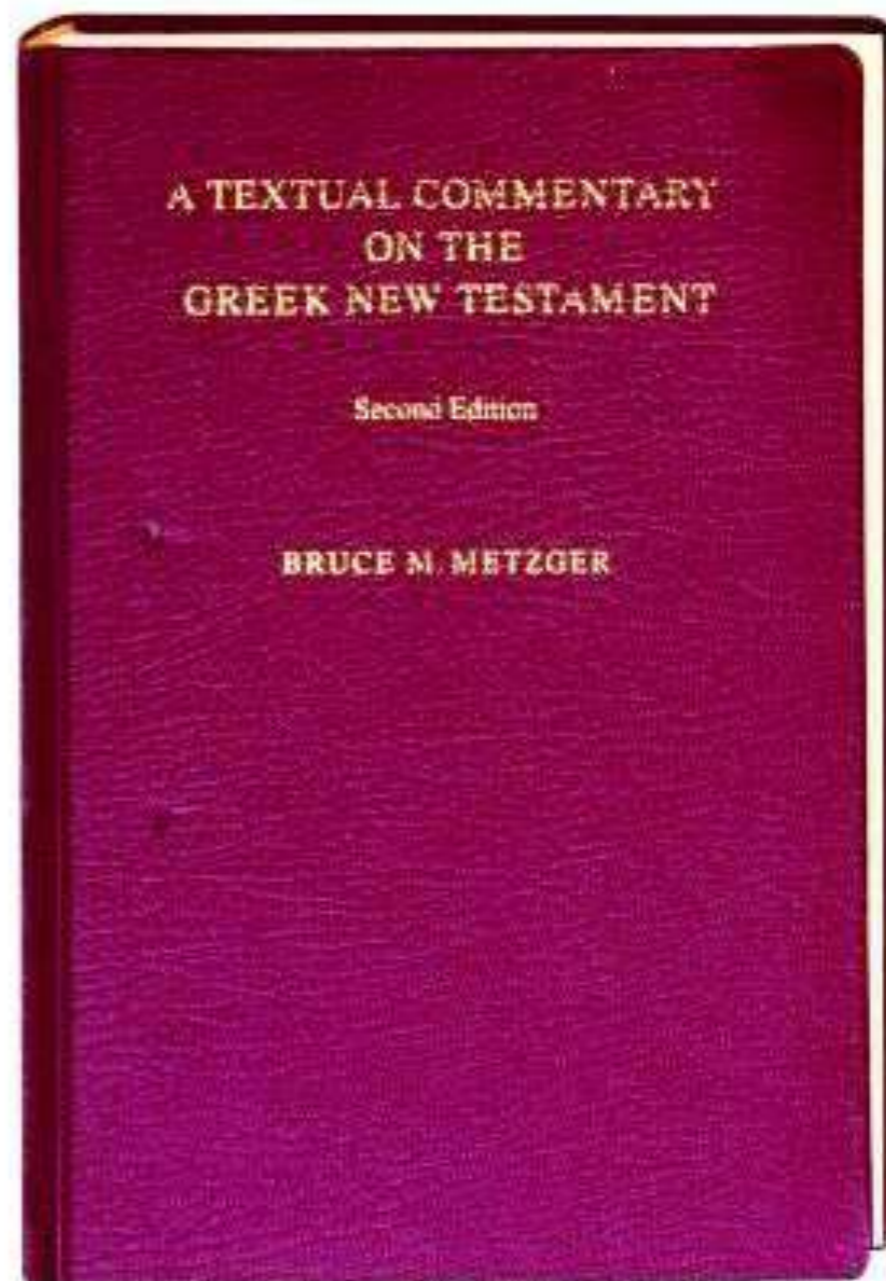
- reneszánsz
- 1516 Erasmus (G-L)
- 1522 Luther (D)
- Textus Receptus
(Luther, KJV, Károli)
- 19-21.sz. DBG, UBS

mai kiadások alapja

NA28 / GNT5

- összes kódex, lap töredék
- szír, latin, kopt stb. fordítás
- egyházatyák idézetei (1 millió+)

Döntések dokumentálva

tanulságok

Ki tudja...?

- A több évszázados szövegkritikai kutatás lezárult: a Szentírás fennmaradt.
- A szöveg variánsai – még a szkeptikus tudósok szerint is – jelentéktelenek.
- Az akadémiai biblia-kiadások alapja tudományos munka.
- Más vallások iratainak a szövegkritikai kutatása csak most kezdődik (pl. Korán) vagy még el sem kezdődött.

más szövegek

A bibliai kánon. A vitatott, elveszett iratok.
Pseudoepigrafák és apokrifek.

a vitatott

Sosem

Mt, Mk, Lk, Jn, ApCsel,
Pál levelei, 1Jn, 1Pt

Egyesek, időnként, helyenként

Jak; Zsid; 2Pt / Júd,
Filem, 2-3Jn; Jel

- Atyák idézetei?
- Zsinati kánonok?

az elveszett

Ószövetség

- 23 ismeretlen (?) irat
- 4 kiv. 1-2Kir, 1-2Krón említi, többnyire egymásra utalás
- pátriárkák, királyok, próféták élete, csak 3 prófétai

Újszövetség

- elveszett iratok (Lk 1:1, 1Kor 5:9, Kol 4:16)
- elveszett mondások (Jn 20:30, 21:25)
- máshol fennmaradt mondás (ApCsel 20:35)

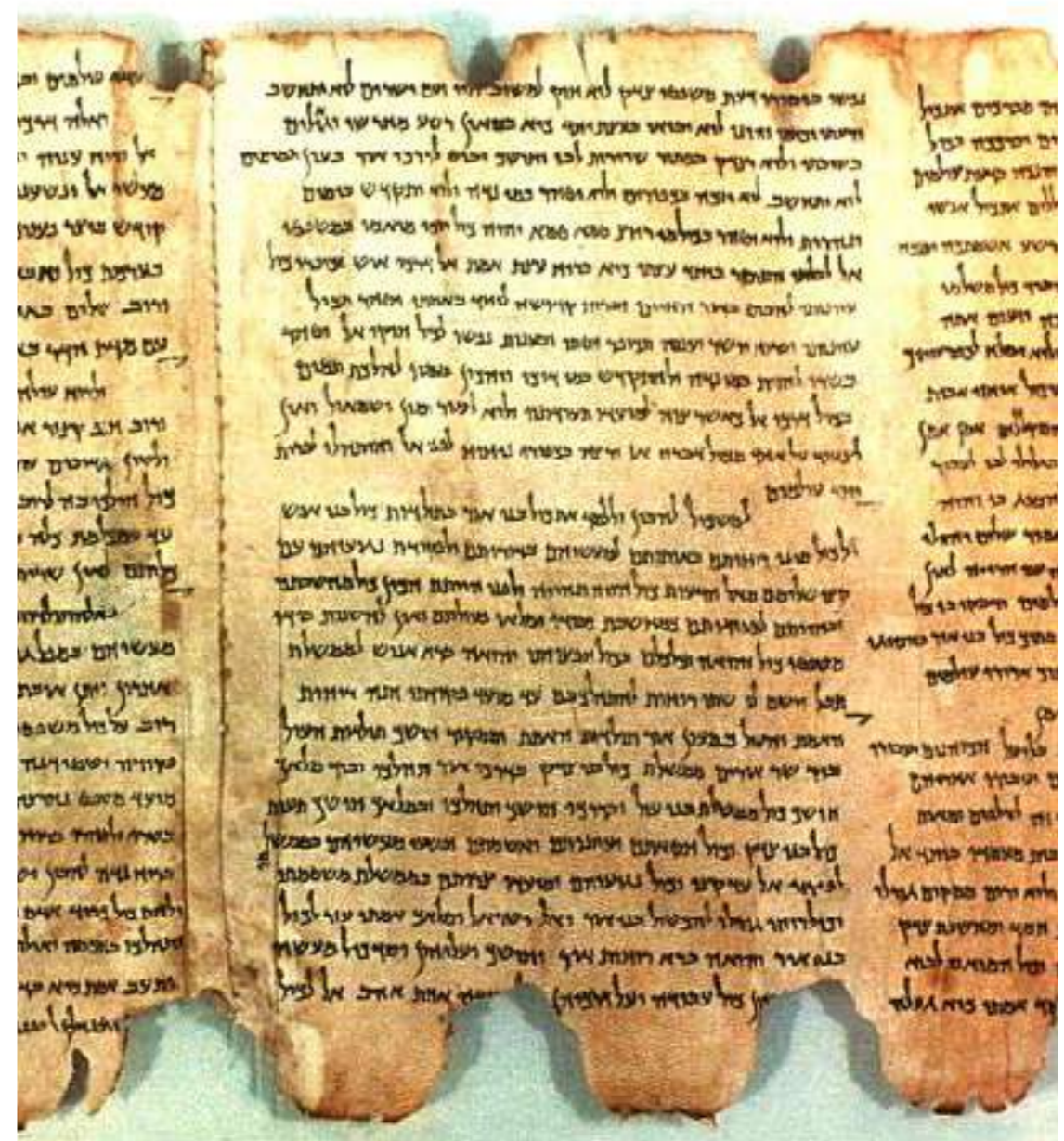
ÓSZ pseudoepigráfok

A pseudoepigraphé

„Álnéven írt”: Ádám, ősatyák, próféták...

Malakiás (i.e. 5.sz.) –
BarKochba (i.sz. 2.sz.)

- izraelita „hiánypótló” tematika
- szektás (esszénus)

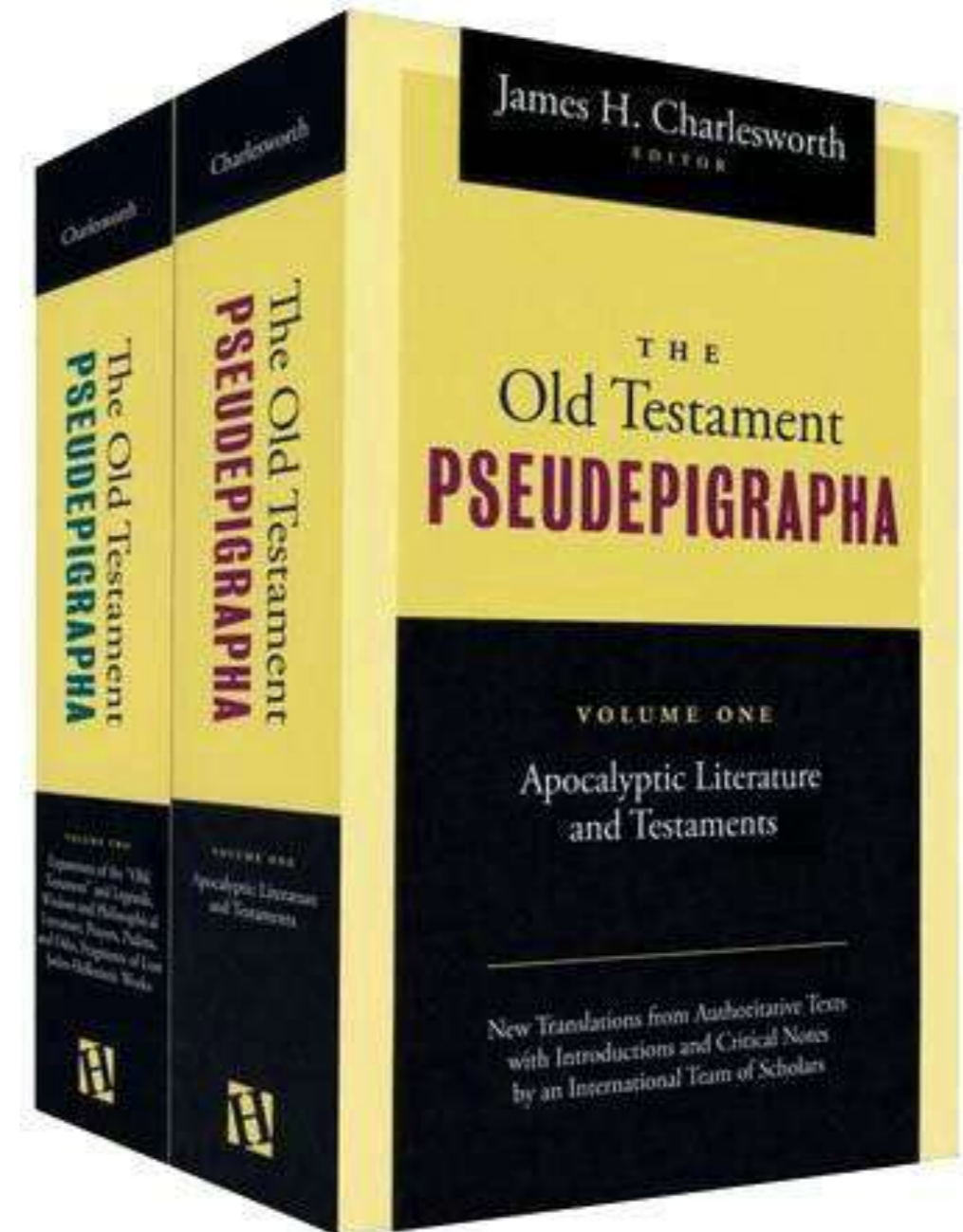
ÓSZ pseudoepigráfok

Jellemzők

53 ismert mű, 13 töredék: legenda, intellektus, látomás, zsoltár, jóvendülés...

ÓSZ: deuterokanonikus iratok, ÚSZ: utalások

Kevés példány, sok töredék, több nyelven

ÚSZ apokrifek

Az apokrüphon

„Rejtett”: kódolt / titkos

I.sz. 2-6. sz. között

- nép vallásosság
(kiegészítő ev.)
- zsidó-keresztény
- gnóosztikus (sok)

ÚSZ apokrifek

Jellemzők

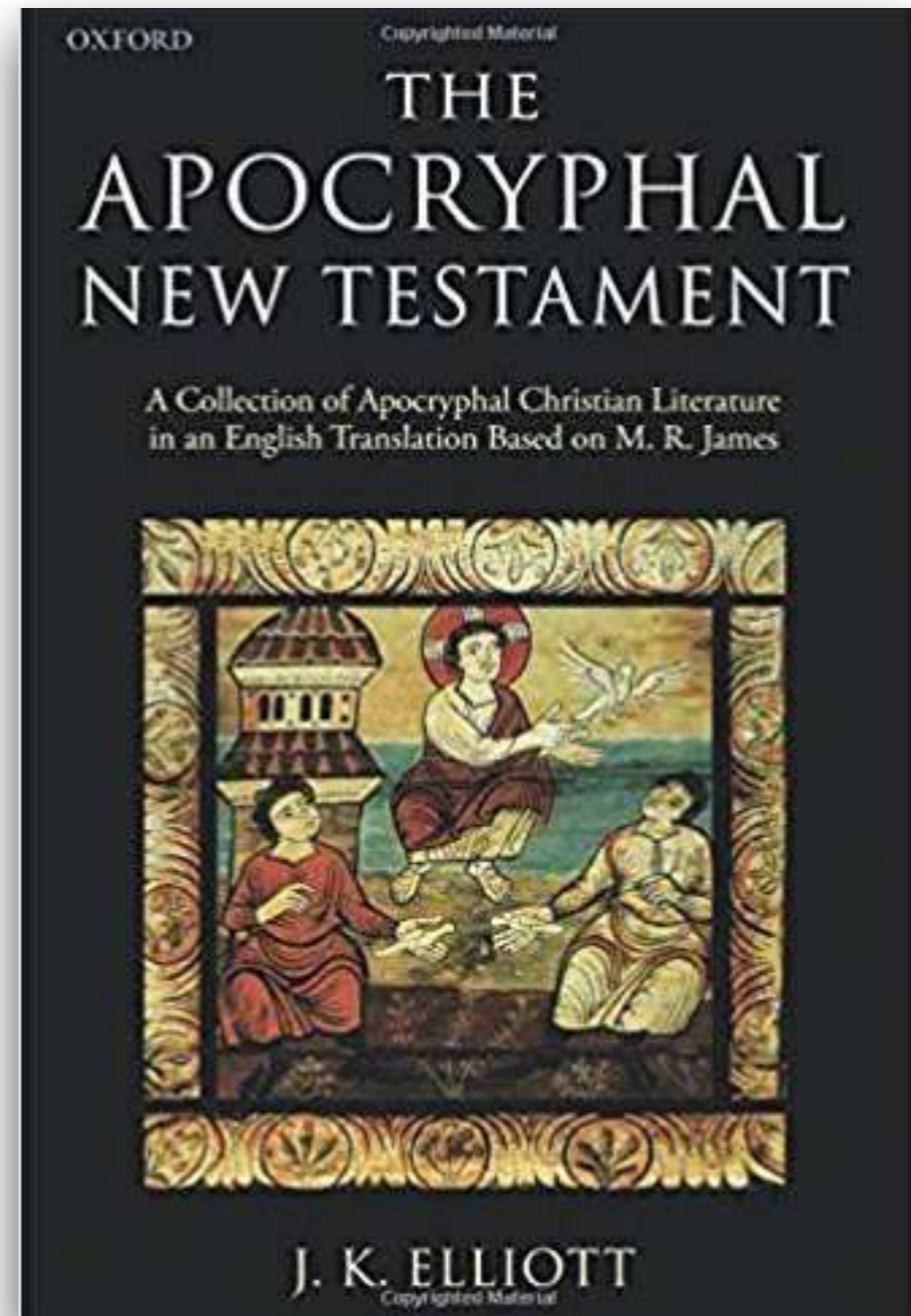
Az ÚSZ műfaji utánzatai

- evangélium, cselekedet, levél, jelenés

részletei és utótörténete

- gyermekség, beszéd, feltámadás, Pilatus...

Kevés, töredékes, sok eltérés, atyák idézetei

miért (nem) fogadták el?

Nem az ihletettség / sugalmazottság döntött:

- apostolicitás (1. sz-i szerző)
- kanonicitás (megfelel a hit szabályának)
- katolicitás (közismert, istentiszteleten olvasott)

tanulságok

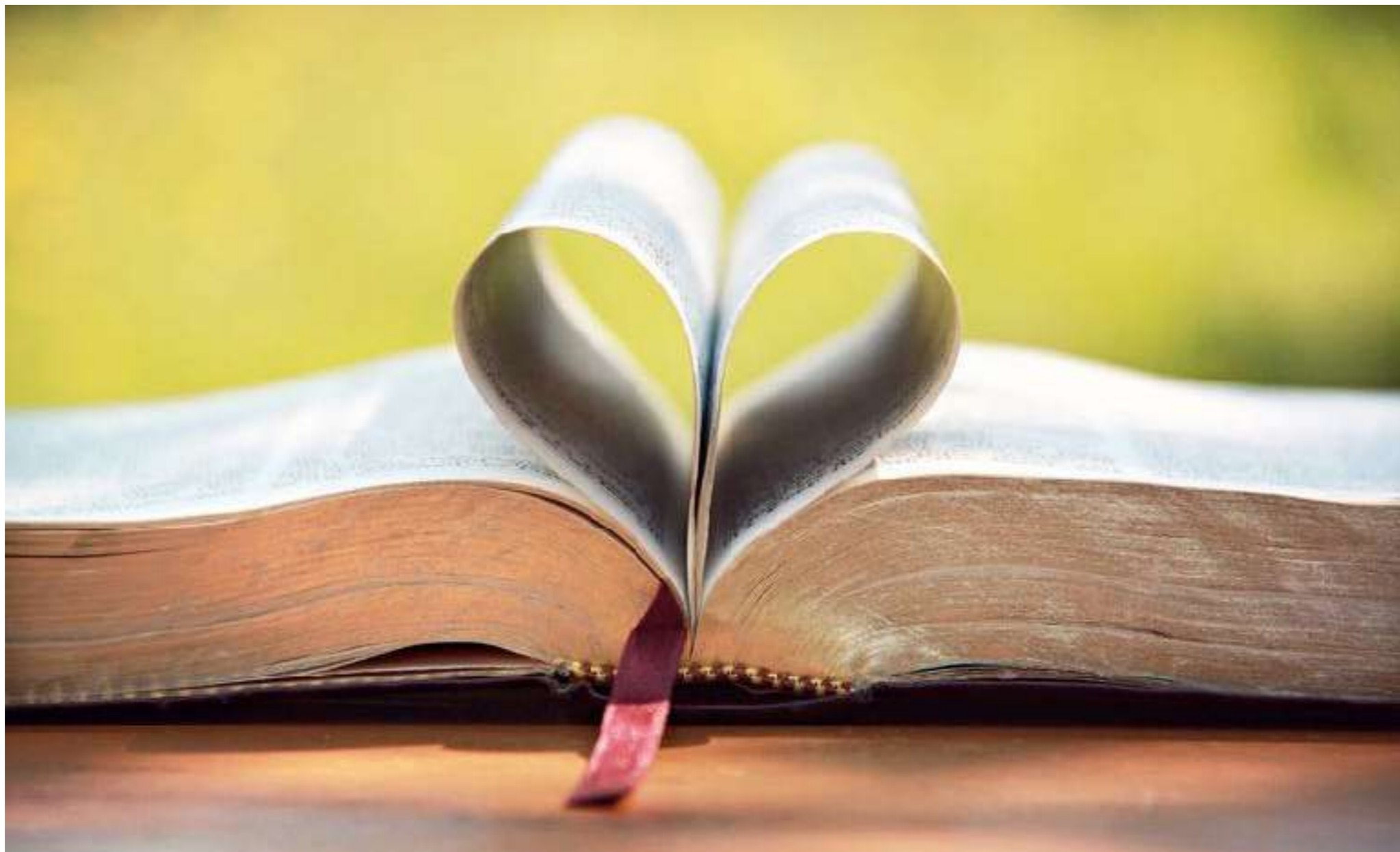
Önkény? Elveszett?

A kánon a közösség konszenzusa volt

- nem egyén (püspök, császár) döntése
- ami nem maradt fenn: istentiszteleten okkal nem olvasták

Titkos? Kivágták?

- Jézus: nem tanított titokban (Jn 18:20, ApCsel 26:26)
- normatív egyházi hit: állandó harc a szektákkal
- egymás kánonját és iratait elvetették

amiért szentírás

Történetisége. Emberformáló hatalma.
Mögöttes valósága.

spirituális hatása

Történetisége

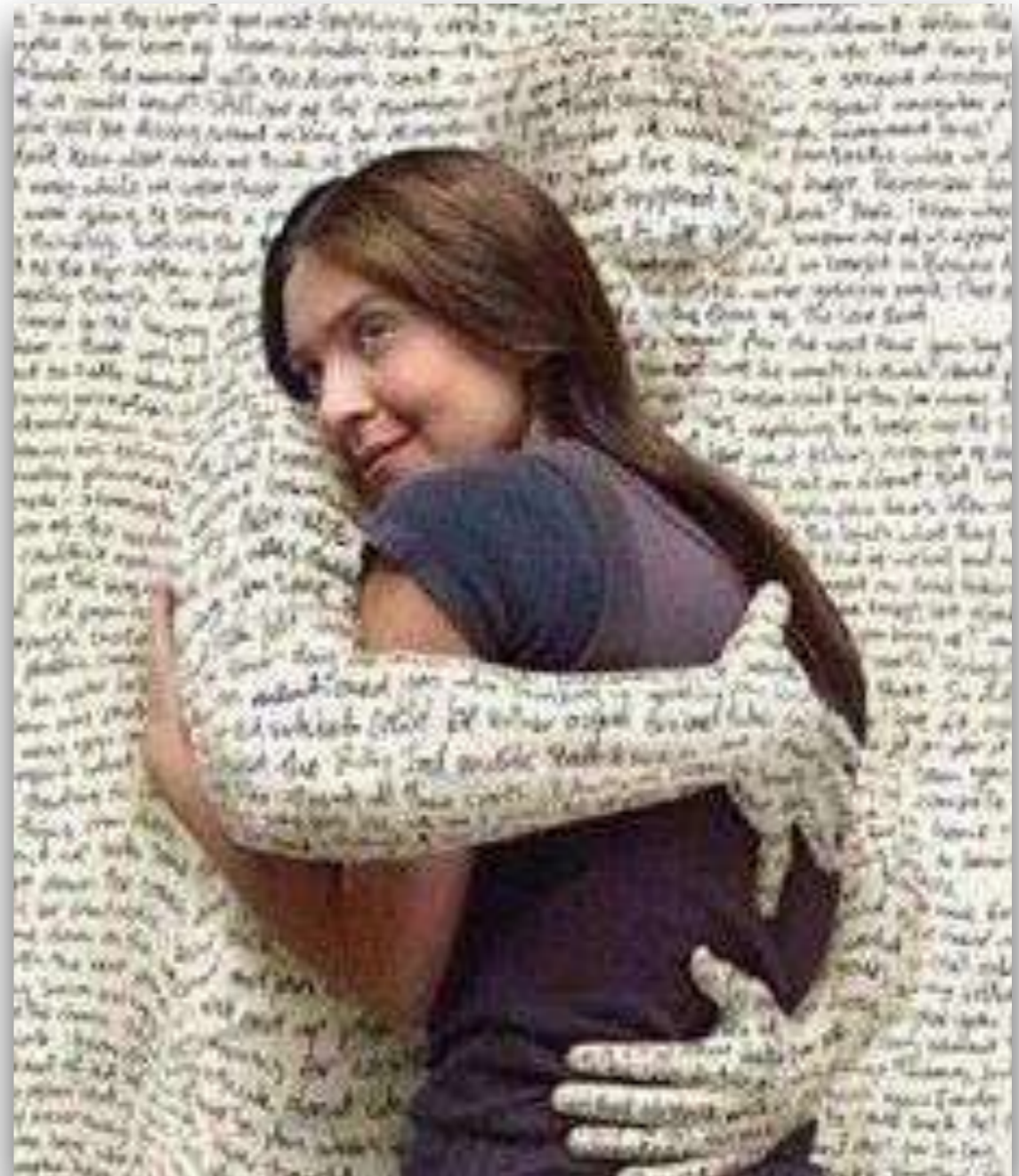
- 2Pt 1:16-21, Lk 1:1-4, 1Kor 15:1-11

Embiformáló ereje

- 2Tim 3:14-17

Mögöttes valósága

- Zsid 4:12-16

Az ég és a föld elmúlik,
de az én beszédeim nem múlnak el.

Lk 21:33

ajánlott szakirodalom

Bruce Metzger, Bart Ehrman: Az Újszövetség szövege (Harmat, 2008)

Balla Péter: Az Újszövetségi iratok története (KRE-HTK, 2008)

Zsengellér József: A kánon többszólamúsága (L'Harmattan–Kálvin, 2014)

Deuterokanonikus bibliai könyvek (Kálvin, 1998)

Xeravits Géza: A deuterokanonikus könyvek (L'Harmattan, 2008)

Grüll Tibor: A kövek kiáltanak (Szent Pál, 2009)

Fröhlich Ida: A qumráni szövegek magyarul (PPKE–Szent István, 2000)

James Charlesworth: Jézus és a holt-tengeri tekercsek (Agapé, 1999)